

ELS CENTRES D'INTERÈS TURÍSTIC NACIONAL, EL CAS DE BALEARS*

Antònia Ripoll Martínez¹

RESUM: *Els Centres d'Interès Turístic Nacional, el cas de Balears.*

A partir de l'aprovació de la Llei de Zones i Centres d'Interès Turístic Nacional de 1963, neix una nova figura d'ordenació del territori des del punt de vista sectorial del Turisme. A les Illes, com a espai turístic, tindrà una gran importància, se n'aprovaran quatre a Mallorca i quatre a Menorca, suposant una oferta potencial de més o meys 89.752 places, de les quals un 62,36% correspon a l'illa gran i un 37,63% a Menorca.

La característica general de la seva ubicació, respon a espais verjos de la costa.

PARAULES CLAU: *ordenació del territori, turisme, Balears.*

ABSTRACT: *National Touristic Centres of special concern, reference to the Balearic islands.*

Since the approval of the "National Touristic Zones and Centres of special interest law" in 1963, a new kind of arrangement of territory concerning touristic sectors came out.

Referring to the Balearic islands, as a special touristic centre, four zones in Mallorca and four in Menorca will be approved envisaging a potential offer of 89.752 places. About 62,36% will correspond to the Main Island and 37,63% to Menorca.

The general characteristic of your location a virgin country coast.

KEYS WORDS: *Regional planning, Tourism, Environment, Balearic islands*

* Inclòs en el projecte "Turismo y ordenación del Territorio en las Islas Baleares. Impacto actual y perspectivas futuras" (CICYT) P.P. 87 0586.

1. Departament de Ciències de la Terra de la Universitat de les Illes Balears

1. Fonts

Les fonts que hem utilitzat per a l'elaboració d'aquest article han estat:

1. LEY 197/ 1963, DE 28 DE DICIEMBRE, SOBRE CENTROS Y ZONAS DE INTERÉS TURÍSTICO NACIONAL (BOE 31 DE Diciembre de 1963)

2. DECRETO 4297, DE 23 DE DICIEMBRE SOBRE CENTROS Y ZONAS DE INTERÉS TURÍSTICO NACIONAL (BOE 16 de gener)

3. BUTLLETÍ OFICIAL DE LA COMUNITAT AUTÒNOMA

4. BUTLLETÍ OFICIAL DEL PARLAMENT DE LES ILLES BALEARS

5. DIARI DE SESSIONS DEL PARLAMENT DE LES ILLES BALEARS

6. EXPEDIENTS DELS CENTRES D'INTERÈS TURÍSTIC NACIONAL, CONSELLERIA DE TURISME DE LES ILLES BALEARS

Entre d'altres informacions ens han aportat la necessària per elaborar la fitxa tècnica de cada un dels centres.

2. Llei 197/1963, de 28 de desembre, sobre centres i zones d'interès turístic nacional (BOE 31 de desembre de 1963)

Abans de parlar del cas de Balears, pensam interessant per comprendre el millor possible el significat de la Llei, conèixer els trets més importants respecte al territori que es regulen. N'extreim els articles que són més significatius.

"1. Es objeto de la presente Ley la ordenación turística del territorio nacional por medio de la planificación y desarrollo de Centros y Zonas de Interés Turístico.

2.1. Se consideran "Centros de Interés Turístico Nacional" aquellas áreas delimitadas del territorio que, teniendo condiciones especiales para la atracción y retención del turismo, son previa su declaración como tales, ordenadas racionalmente en cuanto a la urbanización, servicios e instalaciones precisas para su mejor aprovechamiento.

2.2. La declaración de "Centros de Interés Turístico Nacional" sólo podrá otorgarse cuando puedan concurrir en los mismos las siguientes condiciones:

- a) Capacidad mínima de quinientas plazas en alojamientos turísticos
- b) Extensión superficial no inferior a diez hectáreas.
- c) Servicios adecuados a su capacidad de alojamiento.

Aquest article acaba dient:

"No será necesaria la concurrencia de las expresadas condiciones cuando a juicio del Gobierno, concurren circunstancias excepcionales."

"2.3. La calificación de "Centros de Interés Turístico Nacional" no será concedida a las áreas

incluidas en los cascos urbanos, salvo en los dos casos siguientes:

a) Cuando por circunstancias topográficas o geográficas aparezcan claramente delimitados.

b) Cuando se trate de conjuntos monumentales o de sectores históricos o artísticos, previo informe favorable de la Dirección General de Bellas Artes.

3.1. Se consideran "Zonas de Interés Turístico Nacional" aquellas porciones del territorio declaradas formalmente como tales, en las que, existiendo dos o más Centros acogidos a los beneficios de esta Ley, y cinco mil plazas como mínimo, sea necesario, para el mejor aprovechamiento y desarrollo de sus recursos turísticos, la realización de obras y servicios de infraestructura que requieran una actuación coordinada de la Administración pública en sus diversas esferas."

Per raons "especials", a l'hora de fer la declaració d'Interés Turístico Nacional" es poden prescindir d'aquests requisits.

Les competències es divideixen entre el Ministeri d'Informació i Turisme (avui una Secretaria General del Ministeri de Transports i Comunicacions) i el Consell de Ministres.

Prèvia a l'aprovació del Centre d'Interès Turístic Nacional hi ha dos tràmits: El Pla de Promoció Turística i el Pla d'Ordenació Urbana.

Quant al Pla de Promoció Turística del Centre, ha de contemplar el següents extrems:

- a) Extensió superficial i delimitació del Centre.
- b) Nombre mínim i màxim d'allotjaments turístics i places amb què ha de comptar.
- c) Porcentatges d'allotjaments turístics en les seves diverses classes i categories sobre el total dels previstos.
- d) Instal·lacions que es considerin imprescindibles.
- e) Millores o modificacions previstes quant a conservació o embelliment del paisatge.
- f) Els estudis econòmics o d'altre ordre que reglamentàriament es determinin.

Una vegada aprovat aquest Pla pel Ministeri d'Informació i Turisme, els promotors han d'elaborar el Pla d'Ordenació Urbana del Centre, d'acord amb la Llei del Sòl de 1956 (la vigent Llei del Sòl de 1975 és posterior a la Llei que tractam). El text al·ludit de la Llei de 1956 és aquest:

"Art. 12. Los Planes y proyectos municipales de ordenación y urbanización que no abarquen la totalidad del término se calificarán de reforma interior o de extensión según los sectores a que afectaren.

2. Serán Planes o proyectos de reforma interior los concernientes al casco urbano y encaminados a sanear barrios insalubres, resolver problemas de circulación o de estética, mejorar servicios públicos o realizar otros fines semejantes.

3. Serán Planes y proyectos de extensión los relativos a superficies de suelo exteriores al casco urbano.

4. El casco comprenderá los sectores urbanizados a medida que la construcción ocupe dos terceras partes de la superficie edificable en cada polígono.”

El Pla d'Ordenació Urbana ha de contemplar:

a) Delimitació dels sectors en què es divideix el territori del Centre, responnent a la seva utilització.

b) Senyalització de les alineacions, anivellacions, i característiques de les vies i places, que en el seu cas s'han d'establir, conservar o modificar.

c) Determinació de les superfícies destinades a espais lliures i de les reservades per a les instal·lacions de serveis públics i altres d'ús col·lectiu i general.

d) Reglamentació de l'ús dels terrenys quant a volum, destinació i condicions sanitàries i urbanístiques de les construccions i elements naturals en cada sector.

El vist-i-plau del Pla l'ha de donar el Ministerio de la Vivienda (avui M.O.P.U) i l'ha de remetre al de Turisme, que el farà arribar al Consell de Ministres, qui pot declarar “d'Interès Turístic Nacional” el Centre proposat.

Fins ara ens hem referit als Centres. Pel que fa a les Zones, s'ha de tramitar el Pla de Promoció Turística i el Pla d'Ordenació Territorial Urbana.

Les característiques que ha de tenir el Pla de Promoció Turística, a més de les del Pla del Centre, són, entre d'altres, aquestes:

a) Les obres que s'hauran de realitzar, gaudiran de la declaració d'urgència.

b) Projecte dels Estatuts de l'Agrupació o Agrupacions Forçoses dels Municipis compresos dins la Zona que s'haurà de constituir per atendre'n els interessos comuns.

L'elaboració es farà a cura del Ministeri d'Informació i Turisme, i l'aprovació correspondrà al Consell de Ministres.

Una vegada superat aquest tràmit, s'ha de procedir a la redacció del Pla d'Ordenació Territorial i Urbana, a càrrec dels Ministeris de la Vivenda i Obres Públiques, que poden permetre la col·laboració de la Corporació Local o d'una altra entitat que hagués instat la declaració “d'Interès Turístic Nacional”. Hi ha d'haver una aprovació inicial per part del Ministeri d'Informació i Turisme, l'aprovació definitiva depèn del Consell de Ministres.

Una conseqüència destacable de la declaració “Interés Turístico Nacional” és que les indústries existents en els Centres o Zones hauran d'efectuar les condicions precises a les seves instal·lacions a fi d'acomodar-se al funcionament de l'interès turístic. Es pot arribar al trasllat i a l'expropiació forçosa.

Queda ben patent la prioritat del sector turístic sobre l'industrial, que de fet és extensiu sobre els altres sectors econòmics.

Quant als beneficis que obtenen els promotors de la declaració, destacam els fiscals:

a) Reducció d'un 50% dels impostos que graven els actes de constitució o ampliació de societats.

b) Règim fiscal d'amortització de caràcter especial.

c) Bonificació fins a un 90% dels aranzels duaners per a la importació de maquinària i material de construcció.

d) Preferència per a l'obtenció de crèdits oficials.

Pensam que amb l'exposat es pot tenir una visió general del que és la Llei.

3. Comentaris a la Llei de Centres d'Interès Turístic nacional

La Llei que acabam d'exposar, resposta eufòrica a l'engegada del boom turístic de masses, va tenir els seus detractors des del punt de vista urbanístic en poc temps.

SERRANO (1965) fa constar la manca de coordinació entre la Llei del Sòl de 1956 i la Llei de Zones i Centres d'Interès Turístic, fent una valoració negativa, argumentada en què el turisme és un fenomen purament territorial, en el sentit que és mou en funció d'uns espais i es caracteritza per uns assentaments propis. L'autor considera que la planificació turística es podria dur a terme, aplicant la figura de la Llei del Sòl de Plans Especials.

Per altra banda SERRANO considera que la Llei de Zones i Centres d'Interès Turístic suposa la inversió dels termes normals de la planificació, suposa el trencament de tots els principis de la planificació o verifica una autèntica inversió de valors; continua dient:

...”Pues es evidente que el turismo es la parte y el territorio es el todo y, por tanto, estructurar la ordenación de un todo desde una perspectiva exclusivamente parcial es incidir de lleno en la equivocación, perjudicial y costosa, que supone toda planificación sectorial, y cuyo riesgo mayor, en este caso, resulta del hecho de que al ponerse al servicio de esa ordenación sectorial las técnicas concebidas para la total planificación urbanística.”

L'aportació dels comentaris de l'autor que acabam d'exposar tenen un gran valor, ja que es prenunciaren a dos anys de l'aprovació de la Llei.

Un altre autor que, amb posterioritat, tracta el tema, PAREJO (1979), l'analitza en base a algunes d'aquestes idees:

Es pretén una concentració en el Ministeri d'Informació i Turisme de les competències referents a la promoció, ordenació i gestió del territori, implicant això un sistema específic de planificació.

Els interessos sectorials turístics s'imposen amb tota eficàcia als urbanístics:

“No sólo se utilizan unas técnicas urbanísticas fuera del contexto que les es propio y para unos fines no urbanísticos, alterando para ello su régimen jurídico, sino que el empleo de dichas técnicas se impone precisamente a un órgano de la Administración urbanística.”

Els interessos relatius a l'ordenació del territori són exclosos de l'avaluació dels que s'han de tenir en compte a l'hora de resoldre l'oportunitat de la planificació turística d'un determinat territori.

El "Pla de Promoció Turística" és el que marca les línies urbanístiques (nombre màxim i mínim d'allotjaments turístics, proporció per hectàrees, instal·lacions i serveis, accessos i comunicacions, etc.). Textualment diu, en aquest sentit, PAREJO (1979): "...la decisión sobre la conveniencia y oportunidad de la actuación turística ya ha sido tomada sin haber tenido en cuenta los intereses urbanísticos, razón por la cual la pretendida coordinación se refiere exclusivamente al planeamiento urbanístico aprobado"

El "Pla d'Ordenació Urbana" es troba ja condicionat, quant a les determinacions bàsiques, pel Pla de Promoció Turística, aprovat per l'Administració Turística. El seu rol es veu reduït a un paper purament tècnic de fixació de les directrius ja marcades.

Es dóna una usurpació de les competències de les corporacions locals sobre la concessió de llicències de construcció, per part del Ministeri d'Informació i Turisme, quan les finalitats són turístiques.

GARCIA DE ENTERRIA, E. PAREJO, A. (1981) Valoren la Llei de Centres i Zones d'Interès Turístic Nacional, com a una sèrie de normes que no s'han dirigit directament a modificar la Llei del Sòl, però que han efectat la seva regulació, duplicant competències urbanístiques innecessàriament.

TERAN, F. (1982) fa una anàlisi de la Llei que ens ocupa prou interessant, com per anar ressaltant-ne alguns aspectes.

A part d'insistir amb el trencament que suposa amb la Llei del Sòl, que ja hem comentat amb l'aportació d'altres autors, TERAN considera que la Llei de Centres no estableix unes directrius que puguin orientar territorialment la localització del desenvolupament turístic, sinó que es limita a regular les característiques i condicions que hauran de complir les actuacions que s'acullin als beneficis que la pròpia Llei atorga als seus promotors, sense condicionar-ne per res l'emplaçament.

Es tracta d'una Llei al servei d'una política sectorial, sense cap mena de preocupació per les repercussions sobre el territori de la mateixa política.

Per altra banda, el mateix autor reflexiona sobre la relació entre la figura de planejament de la Llei del Sòl de 1956 "Pla Especial" que empara l'aprovació d'urbanitzacions turístiques a sòl rústic, amb les urbanitzacions promogudes a partir de la Llei de Centres i Zones d'Interès Turístic, a favor de les primeres, considera que són competència de l'Administració urbanística, mentre que la localització de les segones depèn de la iniciativa privada.

És molt més rendible l'aprovació d'urbanitzacions mitjançant la figura de Centres i Zones d'interès turístic, que no per la via dels plans especials.

TERAN, F. (1982): "Al amparo de estas disposiciones se aprobaron desde 1965, hasta el final de la década, cuarenta y siete Centros de Interés Turístico Nacional, predominantemente en provincias costeras. Lo cual no impidió que se siguiera utilizando por muchas Comisiones Provinciales de Urbanismo la otra fórmula anterior, es decir, la aprobación de urbanizaciones bajo la figura de planes especiales."

3. Els centres d'interès turístic nacional de Balears

Des de la vigència de la Llei, a les Balears s'han declarat nou C.I.T.N.

A Mallorca:

Artà, "BAHIA NOVA"

Muro, "LAS GAVIOTAS"

Manacor, "CALAS DE MALLORCA"

Palma, "SON SINGALA"

Santanyí, "MONDRAGO"*

A Menorca:

Ciutadella, "CALA TURQUETA"

Mercadal, "PLAYAS DE FORNELLS", "TIRANT". "SON PARC"

No es pot deixar d'esmentar el cas de Mondragó que fou declarat Centre, pel darrer Govern de la U.C.D. (1981) i fou derogat pel primer Govern de P.S.O.E. (1982). És l'únic cas de derogació que s'ha donat a les Illes.

Per a la majoria d'estudiosos de l'ordenació del Territori de les Illes Balears, aquestes actuacions han estat desafortunades.

RULLAN (1987) al "Llibre Blanc del Turisme": "La Llei de Zones i Centres d'Interès Turístic del 63, com a llei d'Ordenació (?) sectorial turística, venia a potenciar aquest estat de coses donant, de fet, excessiva llibertat d'acció als agents controladors de les àrees amb consideració de CIT (Centre d'Interès Turístic)."

MAVER CONSULT (1985): "La Ley fue aprobada en Diciembre de 1963, aunque luego fue completada por un reglamento y un decreto en 1964/1968 respectivamente, y como hemos dicho, viene a rellenar una laguna normativa de urbanizaciones turísticas, jugando un papel primordial en otras regiones españolas. En Baleares acaba siendo una puerta abierta para colar de rodón ciertas ordenaciones que de otra forma hubieron resultado más dificultosas. Aún así, tuvieron poca incidencia en las islas, a excepción de Menorca."

Anem a exposar centre per centre quines són les seves característiques, i quina és la situació actual de cada un d'ells.

MALLORCA:

3.1 "CALAS DE MALLORCA" fou declarat C.I.T.N. durant 1966, en plena expansió turística:

FITXA TÈCNICA (1987):

Sup. Total:	3.612.000 m ²
núm d'hab.	21.672
Densitat:	60hab/Ha.
Habitatges unifamiliars:	272 1.087hab.
Apartaments:	6.381 12.763hab.
Habitacions hotels:	4.014 8.035hab.

Segons un Informe remès per la Conselleria de Turisme al Parlament de les Illes Balears, al qual ens anirem referint (B.O.P.I.B. N.36, 1985, Pàgs. 634-63), aquesta era la situació:

" "Calas de Mallorca" (Manacor)- S'aprecia inobservància dels terminis, ja que han transcorregut les tres etapes previstes, i la zona urbana edificada just representa un terç aproximat del total...

"CALAS DE MALLORCA" (Manacor).- No procedeix la revisió dels Plans, ja que dia 26 de juny del 1970, s'autoritza per part del Ministeri d'Informació i Turisme la revisió del Pla original d'Ordenació Urbana, dia 30 de desembre del 1972, els promotors presentaren el nou Pla d'Ordenació Urbana revisat a l'esmentat Ministeri, sense que hi hagi recaigut posterior Resolució per part de l'Administració Central.

"CALAS DE MALLORCA" (Manacor).- No s'aprecia la circumstància excepcional de fallida del promotor que continua essent l'original, "Calas de Mallorca, S.A. conjuntament amb "Cala Antena S.A." i els Bancs "Exterior de España" i "Hispano Americano".

Quant a la quarta petició sobre "La circumstància excepcional de greu contradicció entre l'actuat totalment o parcialment als Centres, el planejament aprovat i la necessària protecció dels reconeguts valors ecològics i paisatgístics". El Govern respon que no considera que aquesta contradicció es doni a "Calas de Mallorca".

A la Revisió del Pla de Centre d'Interès Turístic Nacional de "Calas de Mallorca", 1987, s'exposa que la 1a península s'ha desenvolupat, constituint un sòl urbà consolidat. La revisió presenta els projectes de la 2a, 3a i 4a península en que es divideix la superfície del Centre.

La situació actual en què es troba el Centre, és conflictiva, per una part té aprovada la Revisió del Pla d'Oferta Turística, per part de la Conselleria de Turisme (1987), i amb la mateixa data l'Ajuntament de Manacor informà favorablement els extrems i objectius de la citada Revisió, però la Corporació Municipal a la redacció del seu Pla General d'Ordenació urbana, 1990, (aprovació inicial) ignora totalment la declaració de CITN, basant-se amb la competència municipal que atorga la Llei del Sòl de

1976 per ordenar la totalitat del municipi. Es classifica la part no consolidada de Sòl no Urbanitzable.

Aquest fet fa que es plantegi la problemàtica de les indemnitzacions als promotors per part de l'Ajuntament. La Corporació Local a partir d'un informe jurídic oficial, emès per l'Advocat Bartomeu Colom (1989) exposa prou arguments perquè no hi hagi dret a la indemnització.

3.2. El CITN de "LAS GAVIOTAS", Al terme de Muro, fou declarat l'any 1968.

FITXA TÈCNICA:

Sup. Total:	484.800 m ²
num. d'hab:	5.331
Densitat:	110hab/ha
Hab. unifamiliars (Sup.sòl):	144.900m ² 531hab.
Apartaments (Sup.sòl):	9.700m ² 377hab
Hab. hotels (sup. sòl):	85.468m ² 3.757hab
Bungalows	36.300m ² 666hab.

Ens remetem de nou a l'Informe de la Conselleria de Turisme de 1985

"LAS GAVIOTAS"(Muro)- No s'observa incompliment dels terminis, ja que al Nou Pla, la revisió del qual fou aprovada per Decret 1.381/1971, de 14 de maig, s'hi fixen dues noves etapes sense indicar-ne la durada.

"LAS GAVIOTAS" (Muro).- L'expedient de revisió obligatòria dels Plans es podrà començar, en funció dels quinze anys de vigència del Pla revisat el 1971, dia 30 de juny de 1986.

"LAS GAVIOTAS" (Muro).- Aquí es pot apreciar la circumstància excepcional esmentada, ja que el promotor original, "Técnica y Obras S.A.", es declarà en suspensió de pagaments el mes d'agost del 1976, i es va procedir per Junta de Creditors a la liquidació dels seus béns i es varen subrogar des de llavors, les seves obligacions de manteniment de les obres executades i d'infraestructura, l'Associació Administrativa de Propietaris, els estatuts i Constitució de la qual són contemplats en el Pla revisat el juny del 1971.

El Govern considera que no hi ha contradicció entre el planejament aprovat i la necessària protecció dels reconeguts valors ecològics i paisatgístics.

Cal dir que la ubicació del Centre és una part de la zona humida de S'Albufera, avui Parc Natural "Albufera de Mallorca", des de 1988, propietat del Govern Autònom.

La relació entre el Centre i el Pla General d'Ordenació Urbana de Muro, 1989, és absolutament harmoniosa, donat que la seva ordenació respon a la revisió del Pla d'Ordenació del Centre de 1971.

3.3. SON XIGALA, Son Singala per als promotors, ubicat al municipi de Palma, té l'aprovació en data de 1978, la més recent de tots.

FITXA TÈCNICA (1978):

Sup. Total:	195.230m ²	
num d'hab.	1.732hab.	
Densitat:	89hab/Ha.	
Apartaments:	33.200m ²	898 hab.
Habitacions hotels:	29.850m ²	666 hab.
Bungalows:	8.200m ²	70 hab.
Serveis	7.600m ²	98hab.

El Pla General d'Ordenació Urbana de 1973, dirigit per l'arquitecte Ribas Piera, ja el contemplava, i ho feia delimitant-lo, sense entrar en la seva ordenació, constant a la cartografia de l'expedient del Centre.

Aquest Centre, que en principi ens crida l'atenció per ésser l'únic de Balears que no està ubicat a la costa, es troba als municipi de Palma, i és el de més recent aprovació. No s'ha desenvolupat com a Centre d'Interès Turístic Nacional, però tampoc ha estat derogat. Ha seguit una via original, a partir d'un conveni urbanístic entre els promotors i l'Ajuntament de Palma, que ha consistit en la classificació de Sòl Urbanitzable Programat i l'aprovació d'un Pla Parcial, previst per el Pla General de Palma de 1985.

Tornant a la declaració de Centre, a l'expedient consta: "Los terrenos del futuro Centro están enclavados en una pequeña colina, próximos a la urbanización SON VIDA y a 3 Kms. de un campo de golf. Se pretende hacer un complejo totalmente residencial, de gran categoría, apoyandose en el palacio señorial del siglo XVIII que domina la cumbre de la colina y que será habilitado como Club de actividades sociales comunitarias. Poseerá pistas de tenis, piscinas con oleaje, minigolf, etc."

Quant a l'informe de 1985 de la Conselleria de Turisme és té constància del que segueix:

"SON XIGALA" (Palma)- Hi ha una inobservància dels terminis, ja que han passat els sis anys de les etapes i no s'han començat les obres.

"SON XIGALA" (Palma).- No procedeix la revisió dels Plans perquè hagi superat els quinze anys de vigència, ja que aquesta data es complirà dia 3 de juny de 1993.

"SON XIGALA" (Palma).- No s'aprecia la circumstància excepcional de fallida del promotor, si bé aquest, que originàriament era el Sr. Rafael Llabrés Fuster, ha estat substituït per l'entitat "Videlba S.A."

Pel que respecta al Pla Parcial que contempla el Pla General de Palma de 1985, els aspectes que hem considerat més importants, del Pla Parcial "Son Xigala II" són aquests:

Sup. Total:	19,5 Ha
Zona Verda:	2,93 Ha
Nombre d'habitatges:	615
Població prevista:	2.029
Densitat:	168hab/Ha

A partir d'una ràpida comparació entre la fitxa del Pla del Centre i la del Pla Parcial es pot treure la

conclusió de què la inversió econòmica està més garantida amb la segona operació, donat la demanda d'habitatges que sofreix la ciutat, al marge de les possibles crisis turístiques, estacionalitat, etc.

3.4."BAHIA NOVA", el C.I.T.N. d'Artà, situat a la finca de Sa Canova, aprovat l'any 1974, ha estat i és un dels més contravertits, donat, entre d'altres coses, per la defensa ecologista de què ha estat objecte, i la defensa dels interessos dels promotors.

FITXA TÈCNICA (1974)

Sup. Total:	3.165.270 m ²
num d'hab.	27.243
Densitat:	86hab/ha
Habitatges unifamiliars:	368.680 m ²
Apartaments:	595.120 m ²
Habitacions hotels:	378.152 m ²
Poblat servei:	78.080 m ²
Poblat de pescadors	20.240 m ²

L'informe que remeté la Conselleria de Turisme al Parlament diu el següent:

"BAHIA NOVA" (Artà)- S'aprecia incompliment parcial de les tres primeres etapes, però no de la quarta, que no té termini fixat. A la vista d'inspecció realitzada, s'observa que s'havia recomençat les obres, i s'al·lega pels representants del promotor que es podia justificar cas de força major dispensatòria que havia motivat els retards, per la fallida fortuïta del promotor Bahía Nova, S.A. i la seva posterior rehabilitació i sanejament.

"BAHIA NOVA" (Artà).- No procedeix la revisió dels Plans fins dia 5 de novembre de 1989, data en què hauran transcorreguts els seus quinze anys de vigència.

"BAHIA NOVA" (Artà).- No es troba en la circumstància excepcional de fallida del promotor. Bahía Nova, S.A. fou declarada fallida fortuïta per sentència del jutjat de Primera Instància número Dos de Palma de Mallorca, el 19 de desembre del 1978, i una volta liquidats els creditors fou rehabilitada amb tots els seus drets per Acte de 7 de gener del 1979, i actualment continua les obres, segons es comprovà a la visita d'inspecció i ens ha provat el representat del promotor, el qual aportà còpies de la Sentència i l'Acte esmentats."

Quant als valors ecològics de la zona, l'Informe esmentat no els reconeix, o bé no considera que entrin en contradicció amb el planejament proposat pels promotors.

El Pla Especial d'Ordenació de la Costa del Centre (1973), pretén planificar la zona de domini públic, fet que està totalment derogat per la Llei de Costes de 1988.

Pensem que el mateix Pla està sobredimensionat, es calcula la superfície de la platja en 28.000m², a partir d'aquí se li suposa una capacitat de l'ordre de 7.000 banyistes, (4m² per banyista), així i tot la capacitat que proposen per a la urbanització és de 27.243 hab.

Actualment el Centre compta amb una incipient xarxa viària, que degut al temps transcorregut desde l'inici de les obres, la vegetació la cobreix quasi per complet.

Quant a la xarxa de distribució de l'aigua potable, cobreix un 70% de la urbanització, però el temps que fa que no s'utilitza, implica la necessitat de realitzar obres importants per al seu funcionament.

Davant la pressió dels promotors sobre la imminent urbanització, es posà en marxa una campanya per a la protecció de Sa Canova, (1988) comparada amb les més emblemàtiques de la història de l'ecologisme a Mallorca (Sa Dragonera i Es Trenc).

Finalment la zona fou declarada Area Natural d'Espècial Interès, (1988) pel Parlament de les Illes Balears, però dóna via lliure a que una àrea pugui ésser declarada urbanitzable, per part de l'Ajuntament d'Artà. La Corporació Municipal a la redacció de les Normes Subsidiàries, (aprovades per el Consistori, Novembre de 1990) s'aferra a aquesta competència que li atorga la Llei d'Area Natural i la declara no urbanitzable en tota la seva totalitat. Cal esperar la reacció dels promotors en defensa dels seus interessos.

MENORCA:

3.5. CALA TIRANT, un dels tres centres amb què compta el municipi d'es Mercadal, aprovat l'any 1969. FITXA TÈCNICA (1988):

Sup. Total:	1.064.700m ²
num d'hab:	4.791hab.
Densitat:	60hab/Ha
Hab. unifamiliars:	129.475m ² 698hab.
Apartaments:	208.104m ² 2.739hab.
Habitacions hotels:	102.545m ² 1.349hab.

L'informe al qual hem anat fent referència exposa el següent:

"CALA TIRANT" (Mercadal)- Es comprova la inobservància de terminis, ja que no s'han complit les dues primeres etapes i no s'estan fent treballs per a la tercera, que acabarà el 1986.

"CALA TIRANT" (Mercadal)- Es podrà iniciar l'expedient dels Plans dia 6 d'abril de 1986, data en què s'hauran superat els quinze anys de vigència.

"CALA TIRANT" (Mercadal)- No s'aprecia la circumstància excepcional de fallida del promotor original Sr. Carlos Salord Albertí, que ha estat substituït pels tres propietaris actuals: "Playas Tirant, S.A.", "Hermanas Corral Oliver" i "Cala Tirant Development Group, S.A."

L'informe no considera que hi hagi contradicció entre els interessos ecològics i paisatgístics i el proposat pels plans d'urbanització.

L'Ajuntament d'es Mercadal sol·licità de la Comunitat Autònoma la derogació del Centre, i en cas de que no procedís, que la Conselleria de Turisme tramitàs les al·legacions presentades per l'Ajuntament.

Durant el 1988 fou aprovat el Pla de Promoció Turística per part de la Conselleria de Turisme en el qual queden recollides totes les al·legacions presentades per l'Ajuntament.

Quant a la relació amb el planejament municipal, és interessant el que diu la Memòria del Pla d'Ordenació urbana:

"Las NNSS de Mercadal, aprobadas definitivamente el 22 de Octubre de 1984, en el Capítulo 0, Sección 1, Epígrafe 1.1. determinan que aquellos sectores del término municipal para los cuales existe aprobado un Plan de Ordenación y con exclusión total de las citadas Normas. Sin embargo, entrarán en vigor o deberán ser tenidas en cuenta dichas Normas si se dieran los casos de derogación o revisión de aquellos Planes".

De totes maneres es fa constar que la Revisió s'adapta a les NNSS d'es Mercadal, el que ha suposat una reducció de paràmetres i fonamentalment de densitat de població.

La Revisió exposa un quadre comparatiu entre l'ordenació que s'aprovà en principi i la que es proposa. Destacam la important reducció de la població, 12.780 a 4.791hab., i la no tan significativa reducció de l'edificabilitat total, que passa de 299.213m² a 212.499m².

3.6. El segon C.I.T.N. d'es Mercadal PLAYAS DE FORNELLS, aprovat l'any 1973.

FITXA TÈCNICA (1970):

Sup. Total:	662.400m ²
num d'hab.	7.552m ²
Densitat:	114hab/Ha
Habitatges unifamiliars:	166.000m ² 1.340hab.
Apartaments:	154.000m ² 3.174hab.
Habitacions hotels:	49.600m ² 1.984hab.
Població Serveis:	9.700m ² 404hab.

L'Informe de la Conselleria de Turisme de 1985, el referencia així:

"PLAYA DE FORNELLS" (Mercadal)- S'observa incompliment de les etapes, si bé es constata en aquesta inspecció i a la realitzada anteriorment, que s'hi treballa intensament, vetllant-ne molt la infraestructura, així com l'edificació dels poblats de "bungalows" i les zones verdes (amb vivers de plantes destinades a repoblar la totalitat del Centre, on pràcticament no hi ha vegetació).

"PLAYAS DE FORNELLS" (Mercadal)- No procedeix la revisió dels Plans fins dia 2 de maig de 1988, data en la qual hauran transcorregut els preceptius quinze anys de vigència.

"PLAYAS DE FORNELLS" (Mercadal)- No s'aprecia la circumstància excepcional de fallida del promotor, que continua essent l'original, "HISPATERRA MENORQUINA, S.A."

No hi ha contradicció entre els valors ecològics i paisatgístics.

Hem de dir que la Revisió no toca l'any que diu l'informe (1988), com així es reconeix a la resposta d'una pregunta de l'oposició (B.O.P.I.B. 76, 1990), la data de la Revisió és la de 1993.

3.7. El darrer C.I.T.N. del municipi d'es Mercadal, SON PARC, fou aprovat durant el 1972

FITXA TÈCNICA (1989):

Sup. Total:	662.400m ²
num d'hab.	7.552m ²
Densitat:	114hab/Ha
Habitatges unifamiliars:	166.000m ² 1.340hab.
Apartaments:	154.000m ² 3.174hab.
Habitacions hotels:	49.600m ² 1.984hab.
Població Serveis:	9.700m ² 404hab.

"SON PARC"(Mercadal)- S'aprecia incompliment de les etapes, ja que ha transcorregut el temps de les quatre etapes, si bé el centre és en ple desenvolupament i bastant ben dotat d'infraestructura, amb el seu camp de golf en funcionament.

"SON PARC" (Mercadal).- No procedeix la revisió dels plans fins dia 29 de març del 1987, data en què hauran transcorregut els corresponents quinze anys de vigència.

"SON PARC"(Mercadal).- No s'aprecia la circumstància excepcional de fallida del promotor, que continua essent l'original, "Son Parc de Menorca, S.A".

En aquest cas el Centre no entra a deteriorar els valors ecològics i paisatgístics de la zona, segons la Conselleria de Turisme.

Per part de l'Ajuntament a n'el Ple del 24 de setembre del 1987, se sol·licità la derogació del Centre a la Conselleria de Turisme, en cas que això no s'acceptàs, es demana que a l'aprovació definitiva de la revisió, s'incloguin la correcció de totes les deficiències, exigint l'acabament dels vials de la urbanització amb capa de rodadura d'aglomerat.

8. CALA TURQUETA, el darrer C.I.T.N. de Menorca, situat al municipi de Ciutadella, fou aprovat durant l'any 1975.

FITXA TÈCNICA (1975):

Sup. Total:	1.103.080m ²
num d'hab.	9.798
Densitat:	88hab/Ha
Habitatges unifamiliars:	182.320m ² 957hab.
Apartaments:	211.180m ² 5.279hab.
Habitacions hotels:	48.000m ² 1.129hab.
Bungalows:	73.400m ² 1.835hab.

Es tracta del primer C.I.T.N. que posa de manifest la contradicció de la LLei de Centres de 1973, amb el planejament municipal de la Llei del Sòl de 1976.

En aquest sentit és interessant veure que diu l'informe de la Conselleria de Turisme de 1985

"CALA TURQUETA" (Ciutadella)- No s'aprecia incompliment de les etapes. La resposta del Govern exposa una sèrie de vicisituds que han efectat el C.I.T.N. que es poden resumir de la següent manera:

El desenvolupament d'un procés judicial posat per "Cala Turqueta S.A." a l'Ajuntament de Ciutadella per no donar permís al projecte d'urbanització. El Tribunal Suprem emet sentència favorable a l'Ajuntament de Ciutadella.(1984)

"CALA TURQUETA" (Ciutadella).- No procedeix, en principi, la revisió dels plans fins dia 4 d'octubre del 1990 data en què se'n compliran els quinze anys de vigència.

"CALA TURQUETA" (Ciutadella).- No s'aprecia la circumstància excepcional de fallida del promotor inicial, que continua essent "Cala Turqueta, S.A."

Quant a la quarta petició sobre "La circumstància excepcional de greu contradicció entre l'actuat totalment o parcialment als Centres, el planejament aprovat i la necessària protecció dels reconeguts valors ecològics i paisatgístics". El Govern respon que aquesta contradicció sols és pot plantejar a "Cala

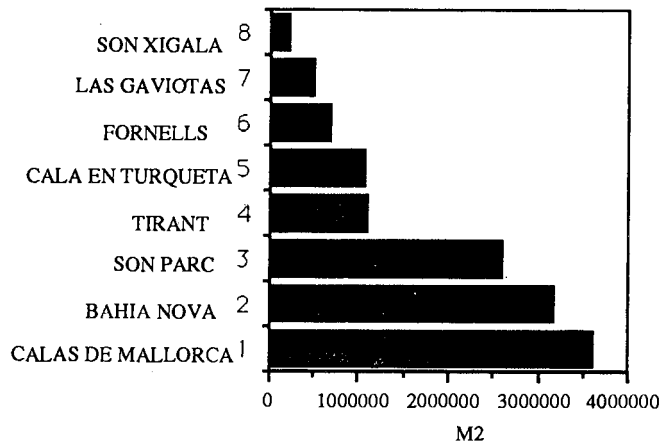
Taula I
RELACIÓ DELS CENTRES D'INTERÈS TURÍSTIC NACIONAL
AMB ELS MUNICIPIS DE QUÈ FORMEN PART.

C.I.T.N.	Extensió		Població		MUNICIPI	Extensió		Població	
	%		%			Ha		de dret	
"C.de Mallorca"	1,27		89,45		Manacor	26.000		24.227	
"Las Gaviotas"	0,88		92,19		Muro	5.500		5.782	
"Son Xigala"	0,09		0,58		Palma	19.600		295.230	
"Sa Canova"	2,24		480,90		Artà	14,100		5.665	
"Tirant"	0,58		159,22		Es Mercadal	18.200		3.009	
"P.de Fornells"	0,36		250,98		Es Mercadal	18.000		3.009	
"Son Parc"	1,42		386,60		Es Mercadal	18.000		3.009	
"C.Turqueta"	0,59		52,18		Ciutadella	18.600		18.776	

Font: I.B.A.E. Padró Municipal d'Habitants(1986) i Expedients dels Centres, Conselleria de Turisme. Elaboració pròpia

Figura 2

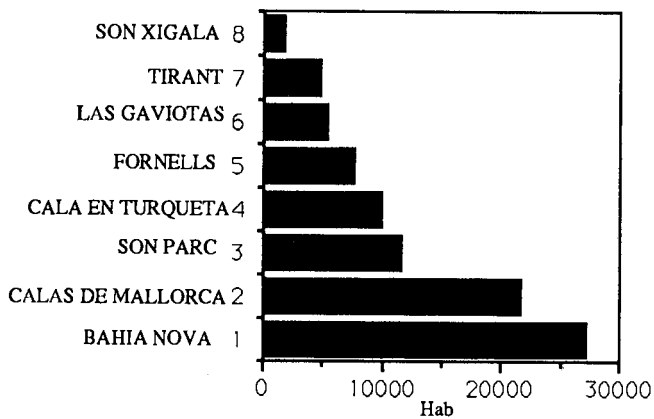
RELACIO DE SUPERFICIES DELS C.I.T.N. DE BALEARS

Font: Expedients dels C.I.T.N. Conselleria de Turisme. Govern Balear.
Elaboració pròpia

Figura 3

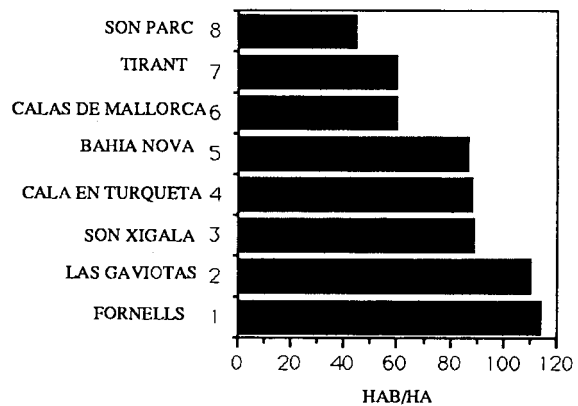
RELACIO DE LA POBLACIO DELS C.I.T.N. DE BALEARS

Font: Expedients dels C.I.T.N. Conselleria de Turisme. Govern Balear.
Elaboració pròpia

Figura 4

RELACIO DE LA DENSITAT DE POBLACIO DELS C.I.T.N. DE BALEARS

Font: Expedients del C.I.T.N. Conselleria de Turisme. Govern Balear.
Elaboració pròpia.

Turqueta" per la declaració de zona protegida, per a la costa Sud de Menorca en el terme de Ciutadella.

4. Política autonòmica sobre els centres d'interès turístic nacional de Balears

Quant als temes més importants, que han constituït la gestió i les iniciatives de l'oposició respecte a les competències de la Conselleria de Turisme, hem de destacar el tema dels Centres Turístics Nacional entre d'altres com: l'intent d'ordenar els establiments hotelers, El Pla Director d'Oferta Turística de les Illes Balears, la promoció del turisme i més recentment el Pla d'Embelliment de les zones turístiques.

El primer que s'ha de dir és que des del l'Autonomia no s'ha derogat cap dels centres i que tampoc no se n'ha declarat cap de nou.

Quant a l'activitat parlamentària que ha originat el tema dels Centres d'Interès Turístic Nacional, ha estat força important, generant preguntes, mocions, interpellacions, proposicions no de Llei i proposicions de Llei.

Pensem que és clarificador comentar i exposar les dues legislatures per separat, donat que hi ha diferents circumstàncies.

4.1. Primera Legislatura

Pel que fa a la Primera Legislatura, el protagonisme sobre el tema ve donat pel Grup Socialista de la Cambra, que recorre a les formes parlamentàries per instar al Govern a actuar per a la derogació de la Llei. S'entra d'aquesta manera en la problemàtica de les competències en matèria de turisme entre el Govern de l'Estat i el de la Comunitat Autònoma. És prou clarivident la resposta del Conseller de Turisme al respecte (Sessió de dia 22.03.1984. DIARI DE SESSIONS NÚM. 14):

La resposta sintetitzada del Conseller Cladera és la següent: Es va intentar saber quina era l'opinió respecte al tema, i per part de la Junta d'Andalucía hi va haver una oposició rotunda a que és derogàs la Llei de Centres d'Interès Turístic; per tant es renuncia a la idea de demanar al Govern Central la derogació de la Llei.

Per una altra banda el Decret de Transferències diu clarament que seguirà essent competència de l'Estat Central la declaració de centre d'interès turístic i l'aprovació del pla d'ordenació urbana; però l'aprovació del pla de promoció turística, és competència de la Comunitat Autònoma, i s'afirma que la Conselleria mai no aprovarà un pla de promoció turística i per tant no pot arribar mai a un Consell de Ministres un centre d'interès turístic nacional a les Balears.

La primera part de la resposta és l'argument bàsic al qual s'aferra el Govern de la Comunitat Autònoma per no derogar els Centres.

Quant a la segona part de la resposta no és sempre tenguuda en compte, donat que s'han aprovat Plans de Revisió de promoció turística i urbana, com són els casos de "Calas de Mallorca" (1987), "Tirant" (1988) i Son Parc (1990)

El Parlament de les Illes Balears aprovà una Moció amb els següents punts, que exposam resumits:

1.- El Govern es compromet a dur al Parlament una informació detallada de l'estat actual dels vuit Centres d'Interès Turístic Nacional existents a les Illes Balears. (Que hem anat exposant centre per centre)

2.- Iniciació de l'expedient de revisió dels Plans Parcial dels Centres que ja han superat el quinze anys de vigència.

3.- Començament del procediment de revisió dels plans parcials dels Centres que es trobin en les circumstàncies excepcionals de fallida del promotor o de greu contradicció entre el planejament aprovat i la necessària protecció de reconeguts valors ecològics i paisatgístics de la totalitat o part de l'actuació.

4.- Mantenir un escrupulós respecte a les competències urbanístiques municipals sobre els Centres d'Interès Turístic Nacional. (B.O.P.I.B. N. 28, 1984)

En relació al quart punt de la Moció, el Govern dóna una llarga resposta, però creim important reproduir-la íntegrament:

1e.- Que havent assumit, des de la seva constitució una rigorosa política que tendeix a una ordenació racional i equilibrada del territori de cadascuna de les Illes que componen l'arxipèlag Balear, i al mateix temps donant suport a la creació de la revisió, per part de cadascun dels ajuntaments, de normes urbanístiques definides dins el marc de la Llei del Sòl, continua veient amb preocupació l'existència dels vuit C.I.T.N. autoritzats quan pertocà per l'Administració Central a les nostres Illes i que a l'empara d'una Llei i Reglament pensats per a d'altres situacions diferents de les actuals, signifiquen de fet, "compartiments estancs" dintre de l'ordenació urbanística, que rompen el principi d'unitat que hauria d'inspirar-la.

2n.- El Govern entén que amb l'existència de l'esmentada Llei i Reglament es conculca el principi d'autonomia de les Corporacions Locals consagrat per a la Constitució i s'incideix negativament en la revisió de la majoria dels plans d'ordenació dels Ajuntaments de Balears en aquests moments s'està practicant.

3r.- Conseqüentment amb la idea que la Llei i Reglament de C.I.T.N. foren aprovats amb lloable intenció el 1963, per a una conjuntura turística radicalment distinta de l'actual, el Govern creu que es disposa d'instruments jurídics més flexibles i adients per a aconseguir mitjançant l'ordenació autonòmica de l'activitat turística (contemplada a l'Estatut com a competència exclusiva) una adequada ordenació i promoció del Turisme a Balears.

4t.- La Conselleria de Turisme s'ha oposat a la creació de nous Centres d'Interès Turístic Nacional des del moment en què a nivell pre-autonòmic, va rebre les primeres competències en matèria de Turisme i així ho va fer fefaentment en la tramitació de l'expedient de Cala Mondragó, la declaració del qual com a Centre fou posteriorment derogada.

5è.- La Conselleria solament ha autoritzat les obres de construccions per a finalitats turístiques, en estricte compliment de la Llei de Centres i Reglaments en vigor i en compliment de les transferències rebudes a nivell estatutari pel Decret 3.401/1983, de 23 de novembre.

6è.- En les obres de construccions per a finalitats no turístiques, la Conselleria de Turisme s'ha limitat a emetre l'informe favorable o desfavorable, segons el projecte adequat o no al Pla general d'Ordenació Urbana aprovat pel Consell de Ministres, i a remetre'l, en cada cas, al Municipi corresponent.

7è.- amb referència a la competència concorrent de fiscalització i vigilància del compliment i execució dels plans que tenen reconeguda les Corporacions Locals per l'article 27.1 de la Llei 1/94 del reglament, la Conselleria de Turisme ha de manifestar que no ha rebut cap denúncia de possibles infraccions per part de les esmentades Corporacions. En cas que s'hagués produïda l'esmentada notificació s'hauria instruit l'expedient corresponent per a imposar la sanció pertinent.

8è.- En cap moment la Conselleria de Turisme no cedirà la funció genèrica de fiscalització i sanció relativa al compliment dels plans base de la declaració d'Interès Turístic Nacional, ni deixarà d'incoar, quan pertoqui, l'expedient per a la revisió dels plans quan concorrin les circumstàncies que exigeixin la Llei i el Reglament vigents i que amb raó demana aquest Parlament de les Illes Balears, al qual ens ha complagut de remetre aquest informe. (B.O.P.I.B. N.36, 1985, Pàgs. 634-63).

4.2. Segona legislatura

Durant la Segona Legislatura, el portaveu de l'oposició del tema dels centres és bàsicament el Grup Parlamentari Nacionalista i d'Esquerres.

Excepte una proposició de Llei per derogar la Llei de 1963, les seves actuacions són puntuals de l'illa de Menorca, que és a on la vigència de les conseqüències

de l'aplicació de la Llei de Centres d'Interès Turístic Nacional és més vigent.

És en aquesta Segona Legislatura quan es revisen els plans de "Tirant" i "Son Parc" (Menorca) i el de "Calas de Mallorca".

Passam a exposar, pel seu interès la PROPOSICIÓ DE LLEI presentada pel Grup Nacionalista i d'Esquerres:
EXPOSICIÓ DE MOTIUS

Donada l'Extensió de l'exposició de motius de la present Proposició de Llei, en farem una síntesi:

La Llei de Centres d'Interès Turístic Nacional suposa una usurpació per part de l'Administració de l'Estat de les competències municipals, que responien a una fase històrica de desenrotllisme, avui ja periclitada a una fase històrica i a unes circumstàncies polítiques i/o econòmiques radicalment diferents a les actuals, entren en clara contradicció amb la Constitució de 1978.

La vigència de la Llei de CITN suposa així mateix, l'atorgament de diversos beneficis, especialment en reduccions fiscals i preferència en crèdits oficials, que no poden ser benèvolament valorats des d'una perspectiva socioeconòmica i turística, però sobre tot suposa per als Ajuntaments la impossibilitat de decisió sobre els seus territoris municipals amb els consegüents perjudicis econòmics i socials.

D'altra banda, la Constitució espanyola diu que les Comunitats Autònomes podran assumir competències, entre d'altres, en les matèries següents: "la promoció i l'ordenació del turisme dins el seu àmbit territorial". L'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears recull aquesta potestat de les Comunitats Autònomes i la incorpora entre les matèries que són de competència exclusiva de la nostra Comunitat Autònoma.

La Llei de Centres i Zones d'Interès Turístic ha esdevingut obsoleta, derogada en tot el que atany al domini públic marítim-terrestre.

"ARTICLE ÚNIC: Queda derogada en l'àmbit territorial de les Illes Balears la "Ley 197/63, de 28 de diciembre, de Centros y Zonas de Interés Turístico Nacional". La Proposició de Llei fou rebutjada. (B.O.P.I.B. 85, 1990.

D'una manera directa i particular s'ha demanat la derogació del Centre de "Playas de Fornells", "Cala Turqueta", "Tirant" "Son Parc" i "Sa Canova".

BIBLIOGRAFIA

- AGUILO, E. (Cord.) (1987): *Llibre blanc del Turisme*. Conselleria de Turisme. Govern Balear i Universitat de les Illes Balears. Palma de Mallorca. 2 Toms.
- BALLESTER, P. (1974): *Legislación turística española*. - In Balears. Antología de Temas. Palma. pp 53-62.
- BAYON, F. (1987): *Legislación Turística española*. Civitas. Madrid.
- CALS, J. (1982): *Turismo y política turística en España: una aproximación*. Ariel, Barcelona.
- CARCELLER, A (1972): "El Plan de Ordenación Urbana de los Centros de Interés Turístico Nacional". "Rev. de Derecho Urbanístico", num.28, pp.19-36.

- COBELAS,P (1978): *Promoción turística en zonas de interés turístico*. Información Comercial Española, n. 533, p.p 72-82
- GAVIRIA,M.(1974): *España a go-go, Turismo charter y neocolonialismo del espacio*. Ed. Turner. Madrid
- GAVIRIA,M.(1976): "Ecologismo y ordenación del territorio en España". "Cuadernos para el Diálogo".Madrid.
- LOPEZ,G. i altres (1988): *Present i futur de l' economia de Menorca*. Institut Menorquí d'Estudis. Ferreries.
- MAVER CONSULT (1987):*Estudio previo de Plan Director de Ordenación de la oferta turística de Baleares*. Palma.
- MELIAN,J. (1985):"Administración pública y Turismo".- in. *El Turismo en Canarias*. Gobierno de Canarias.- Tenerife, pp 59-74.
- MIGUELSANZ,A. i altres (1983): *El desarrollo Turístico Español 1955-80 y sus efectos sobre el territorio*. 'CEOTMA. Servicio de Publicaciones y Urbanismo. Madrid.
- NOTICIARIO TURÍSTICO (1965): *Centros y Zonas de Interés Turístico Nacional*. Direc. Gener. de Promoción del "Turismo. Suplemento num. 96.
- PAREJO,L. (1979): *La ordenación urbanística. El periodo 1956-1975*. Montecorvo S.A. Madrid.
- PASTOR,M. PICORNELL,C. QUINTANA,A.(1978):"Mallorca: un territori desordenat". Rev. "Lluc", 678, Palma. pp 17-20
- PICORNELL,C. (1989): *Turisme i Territori a les Illes Balears*. Palma. Tesi Doctoral, inèdita.
- SALVA,P.A.(1986):*El Consumo de espacio rural por el turismo en la franja litoral de las Islas Baleares*. Comission on Tourism I.G.U. Mecanografiat
- SERRANO,E. (1965):*Planificación Territorial y planificaciones sectoriales (consideración especial del sector turístico*. Ministerio de la Vivienda, Secretaría General Técnica. Madrid.
- TALTAVULL,E. (1980): *Menorca. La substitució del model territorial*. SMOT.Palma.
- TERAN,F. (1982): *Planeamiento urbano en la España contemporánea (1900/1980)*. Alianza Universidad. Madrid.
- VALENZUELA,M.(1985a): *Conflits spatiaux entre tourisme et agriculture dans les regions mediteranéés espagnoles*. A Le tourisme contre l'agriculture?. Adef. Ramatuelle.
- VALENZUELA,M. (1985): "La consumation d'espace par le tourisme sur le littoral andalou: Les Centres d'Interêt touristique national". A "Revue Géographique des Pyrénées et Sud-Ouest". Tom 56, Fascicule 2,Avril-Juin. Toulouse. Pàgs. 289-312.

LOCALITZACIO DELS C.I.T.N. I DELS SEUS MUNICIPIS

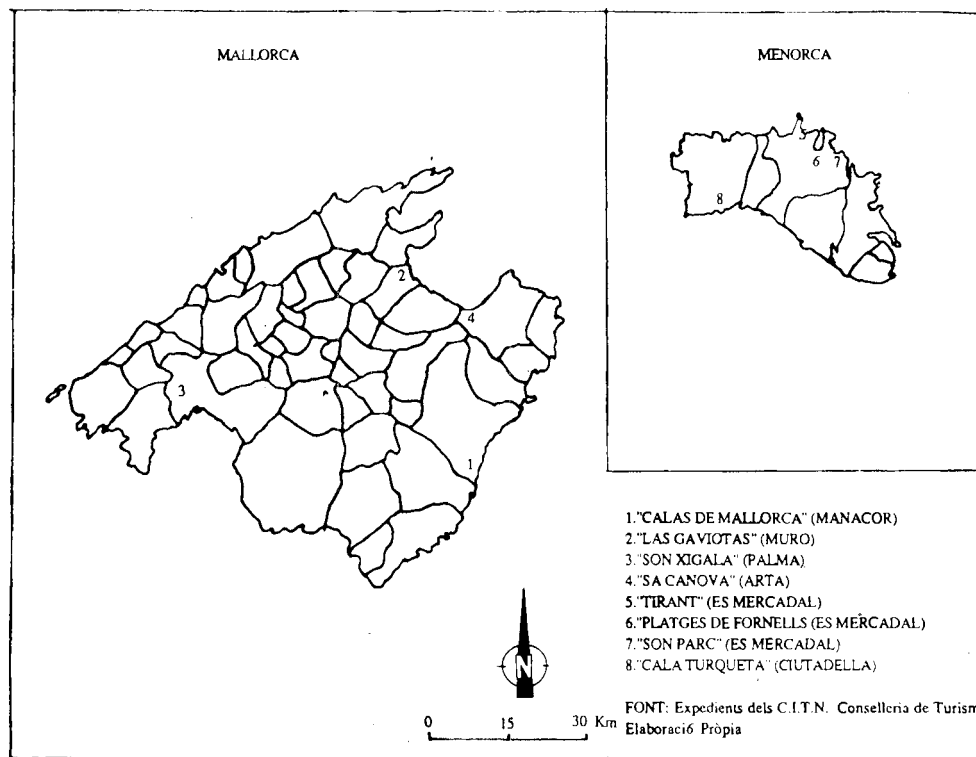

Figura 1